Učini što možeš s onime što imaš i tamo gdje jesi.
Theodore Roosevelt

Kao stari „neshvaćeni“ katastrofičar zadnju moju knjigu sam naslovio: „Vratimo osmijeh Lijepoj našoj“. Razlog tome je što Lijepa naša ima dosta resursa i pameti da dinamizira svoj razvoj. Inozemni i javni dug, usprkos svojoj veličini mjereći ga u odnosu s BDP-om, nije neriješiv problem. Neriješiv problem imamo u glavama naših političara koji se nastoje svidjeti biračima, što se upravo događa, i EU birokratima umjesto da budu nositelji promjena - „na čelu kolone“. Jasno, tome valja pridodati i „slabosti političara“ kao što su netransparentne i često štetne radnje kao štoÂ to imamo u Zaprešiću što sam navao „Zaprešić kao slučaj“ (dostupno na www.rifin.com) . Svidjeti se biračima znači voditi socijalnu poltiku preraspodjeljujući nedovoljno velik „kolač“ u korist, umjesto socijalno potrebitih, radno sposobnim građanima i to samo zato jer se ne želi postojeća politika Â mijenjati. U nacionalnoj je državi takva politika mogla ići neko vrijeme. U tržišnoj je državi cijena takve politike zabrinjavajuća a njezin pojavni oblik svjedočimo u deficitu na tekućem računu platne bilance i inozemnom dugu, odnosno u razlici između društvenog i nacionalnog proizoda. Svidjeti se EU birokratima znači „slijepo“ slijediti predloženu politiku od strane EU bez obzira koliko ta i takva politika nanosila štetu interesima Lijepe naše.

Kao polazište novom pristupu valja spoznati da je nacionalnoj državi „odzvonilo“ i da jača tržišna država. To je silno važan zaključak. Umjesto dosadašnje više ili manje autonomne ekonomske politike, danas Â izvanjsko određuje unutrašnje. Tako pravna stečevina EU predstavlja određenje kojem se moramo prilagoditi. Tu nema pogodbe. Tijekom pregovora s EU to nismo imali u vidu već smo umjesto izračuna, cost-benefit analize, srljali kako bi što prije postali punopravna članica EU. Bili smo hiroviti, nestrpljivi kao djeca. Danas „beremo“ plodove našeg nerazumnog ponašanja.

Nobelovac James E. Meade je 1975. godine objavio vrlo utjecajnu knjigu pod naslovom: „The intelligent Radical´s Guide to Economic Policy“ koja je kod nas objavljena pod naslovom „Inteligentna ekonomska politika“. Mala po opsegu doživjela je odmah na početku dva izdanja. Knijiga predstavlja sintezu keynesijanske ekonomske politike za potrebe nacionalne države. Na moju generaciju je ta knjiga imala u svakom pogledu ogroman utjecaj. Danas, međutim, ta utjecajna knjiga iz vremena nacionalne države malo nam može pomoći u iznalaženju „formula“ za učinkovitu ekonomsku politiku tržišne države. Ipak, preporučam svim mladim ljudima koji se žele baviti makroekonomijom, a posebno ekonomskom politikom da dobro prouče tu po opsegu malu knjigu. Riječ po opsegu malu knjigu iznosim jer je postala praksa da jedan broj ekonomista

voli pisati velike, po opsegu, knjige. Kako je nobelovac Meade jedan od najvećih ekonomista druge polovine XX. stoljeća pa dovođenje u pitanje njegov „Lijek“ valja identificirati kako su nastali dramatično novi uvjeti i posve nova vremena.

Nova vremena ili novu ekonomiju donio nam je Milton Friedman sa svojim čikaškim dečkima koji su neoliberalizmom „satjerali u kut“ nacionalnu državu. Maisonrouge, jedan od vodećih menadžera IBM-a osamdesetih godina prošlog stoljeća, kaže: „Svjetske političke strukture potpuno su zastarjele. Nisu se mijenjale barem stotinu godina i u žalosnom su neskladu s tehnološkim napretkom. Ključno pitanje našeg vremena jest koncepcijski spor između nastojanja da se resursi iskorištavaju najoptijalnije u svjetskim razmjerima i nezavisnost nacionalnih država.“ Margaret Thachter i Ronald Regan su započeli razgradnju nacionalne u korist tržišne države. Usput rečeno Brexit je jalovi pokušaj spašavanja nacionalne države koji sam nazvao – labuđi pjev. Upravo svjedočimo raspravama o mogućem prekidu suradnje glede izbjeglica na relaciji EU – Turska što nikako ne treba interpretirati kao jačanje nacionalne države, već kao aktivnost države u funkciji izvršnog organa kapital odnosa kako bi to rekao stari dobri Karl Marx.

Tržišna država ima „tanku“ granicu tek kao simbol do koje vlada nacionalna himna. Od nacionalne države je ostala državna uprava, hardware, koja servisira izvršnu, zakonodavnu i montarnu vlast. Zakonodavna vlast provodi quasi nacionalne zakone, izvršna vlast provodi quasi nacionalnu ekonomsku, i svaku drugu, politiku, a monetarna vlast, posebice u eurozoni, je vlast na papiru.

Liberalizam i neoliberalizam izraz su tržišnog fundamentalizma. Tržišni darwinizam bogate i učinkovite čini bogatijim i učinkovitijim jednako kao što siromašne čini siromašnijim i inferiornijim. U tim i takvim uvjetima jedini cilj koji može imati nacionalni aspekt je djelovanje na strani ponude ili, što je isto, povećavati konkurentnost „nacionalnog“ gospodarstva. To je bit priče.

Svjedočimo kako sve države, uključivo najrazvijenije, nastoje privući inozemne investicije. Usput rečeno „nastoji privući inozemne investicije“ valja tumačiti kako mulitinacionalne korporacije nemaju nacionalne države. Njihova je „domovina“ ona zemlja koja im omogućuje najveću oplodnju kapitala. Kako bih bio sasvim jasan u svom iskazu postavljam pitanje: „Da li je realno očekivati da bi, recimo, Švicarska nastojala privući tekstilnu proizvodnju ili proizvodnju sirovog željeza u zemlju?“ U pitanju je cijeli odgovor. Zemlje koje su razvijene privlače investicije visoke dodane vrijednosti koje će omogućiti njihovim građanima visoke prihode i visoku razinu blagostanja. Manje razvijene zemlje, recimo Lijepa naša, privlači bilo koje ili bilo kakve investicije koje će povećati zaposlenost. Ne vodi se briga o veličini novododane vrijednosti

odnosne investicije. Jasno, manje razvijene zemlje od Lijepe naše su u još nepovoljnijem položaju. Zato se zalažem za poreznu reformu koja bi dramatično smanjila poreznu presiju na rad i kapital, te prohibitivno oporezivanje zagađivača kako bi im se onemogućilo poslovanje u Lijepoj našoj.

Nadalje, beskriterijalno privlačenje inozemnih investicija ugrožava nacionalni ekosustav. Tako stupanj razvijenosti i sudbina ekosustava neraskidivo su vezani. Upravo zato od presudne je važnosti, važnost nije moguće riječima dovoljno naglasiti, očuvanje ekosustava jer njegovo očuvanje predstavlja očuvanje dijela nacionalnog identiteta. Dragi čitatelju u pravu ste mijenja se definicija nacionalnog identiteta. Postojeću definiciju valja promjeniti i nacionalni identitet odrediti kao: umreženo znaje pojedinaca u globaliziranom svijetu uz očuvanje kulturne i prirodne baštine.

U knjizi „Vratimo osmijeh Lijepoj našoj“ na 129 stranici sam napisao kako bih odredio kriterije za ocijenu bilo koje vlade:

„Prolaznu ocjenu bilo koja vlada može dobiti samo ako:

-Â Â Â Â Â Â Â Â Â poveća gospodarsku aktivnost godišnje iznad 3%,

-Â Â Â Â Â Â Â Â Â poveća stopu zaposlenosti godišnje za najmanje 1%,

-Â Â Â Â Â Â Â Â Â poveća suficit na tekućem računu platne bilance godišnje za najmanje 1% BDP-a i

-Â Â Â Â Â Â Â Â Â godišnji rast cijena do 2% za vrijeme dok je tečaj kune fiksiran na euro.“

Hrvatska je na razini gospodarske aktivnosti iz početka 80-tih godina prošlog stoljeća. Hrvatska je više od trećine stoljeća na istoj razini gospodarske aktivnosti. Taj podatak ne opravdava ni jednu vladu i točka. Iako je pojedina vlada u svome mandatu povećala gospodarsku aktivnost

ona je istovremeno ostavila probleme koje su slijedeće vlade morale rješavati. Ovo posebice vrijedi od uspostave državne neovisnosti. Rat i ratna razaranja jesu veliki problem ali nisu razlog za aboliciju tadašnjim vladama. Nerazumna ekonomska politika, temeljena na brutalnom neoliberalizmu, donijela nam je mnoga zla koje će ispaštati naši nasljednici. Iako nam političari obećavaju stope rasta od pet posto sigurnih tri posto bi bilo više nego zadovoljavajuće. Od 2008. godine hrvatsko je gospodarstvo dramatično smanjilo, kumulativno, svojuÂ aktivnost. Da je kojim slučajem povećala godišnje gospodarsku aktivnost za 3% BDP bi bio povećan za 19% što znači da bi nam BDP iznosioÂ 30%Â više, odnosno umjesto ostvarenog BDP-a u 2015. godini od 334 milijarde kuna imali bi BDP od 450 milijardi kuna. Morate priznati – „lakše se diše“! Inozemni i javni dug iako zabrinjavajući bili bi podnošljiviji. Pri tome, što je naročito važno, godišnji rast od 3% implementira zahtjev za kontinuirano restrukturiranje gospodarstva što razlikuje tržišno od svakog drugog modela privređivanja. (Ovu je rečenicu moguće interpretirati kako autor ovih redaka osporava opće prihvaćeno mišljenje da je u Hrvatskoj u primjeni tržišni model privređivana.)

Povećanje zaposlenosti od jedan posto prevedeno na broj novih, dodatnih, radnih mjesto predstvlja 13.910 novozaposlena radnika godišnje. Preostala dva posto rasta BDP-a valja pripisati povećanju produktivnosti rada. Povećanje zaposlenosti od jedan posto stabilizira gospodarstvo ili, što je isto, povećava optimizam građana i poduzetnika što, uzeto zajedno, predstavlja dobro polazište za reformu ukupnog društvenog sustava.

Tržišna država za razliku od nacionalne države dovodi u pitanje odnos prema štednji. Ograničena je vrijednost mišljenja kako javni dug, posebno onaj unutrarnji, nije problem. Svaki je dug, izraz negativne štednje,dakle, problem. Tržišna država zahtjeva rast štednje svih sektora kako bi se smanjile kamatne stope poduzetnicima da bi se povećale investicije. Tako izvozna orjentacija postaje kriterij uspješnosti odnosnog gospodarstva. Cilj svih ciljeva je suficit na tekućem računu platne bilance. Značaj suficita na računu platne bilance gotovo da je na razini značaja koji je suficit platne bilance imao za merkantiliste. Jasno razlozi i obrazoloženja su različita. Naime, u vrijeme merkantilizma zlato je bilo općeprihvaćeno sredstvo plaćanja pa je „zgrtanje zlata“ imalo za posljedicu ne samo rast nacionalnog gospdarstva, koje je usput rečno Â bilo dodatno carinski zaštićeno, već pretpostavka ostvarenja imperijalističkih planova. Danas je suficit na računu platne bilance uvijet da određeno područje, tržišna država, ne dođe u odnos ovisnosti prema kapital odnosu, jer ovisnost uvijek i svuda znači gubitak subjektiviteta što u tržišnoj državi znači smanjenje socijalne politike.

U Hrvatskoj vlada deflacija. Rast preferencije likvidnosti zbog pesimističkih gospodarskih očekivanja, pojačanih gospodarskim kretanjima u zadnjih nekoliko godina, postaje „začarani krug“ ili, što je isto, rast pesimističkih očekivanja investitora. Stanje nenaplativih potraživanja, blokiranih tvrtki i građana, ukazuju na duboke strukturne gospodarske probleme i prisutnost realne inflacijee usprkos cjenovne deflacije. Upravo nelikvidnost gospodarstva je drama koja

nam kao domaklov mač visi nad glavom. Upravo je nelikvidnost pravi pokazatelj tragičnog stanja finacijskog sustava u Lijepoj našoj kao što je stopa nezaposlenosti pokazatelj stanja u realnom sektoru.

Stabilan tečaj kune je uvijet restrukturiranja države i dinamiziranje gospodarskog rasta. Priča o tečaju iz vremena nacionalne države postaje sve tanja i sve manje upotrebljiva. Naprosto ne postoji odnos vanjskih i unutranjih cijena koje determiniraju tečaj. Postoje samo vanjske cijene koje određuju unutarnje cijene. Ukoliko nemate instrument kojim ćete amortizirati apsolutne i relativne izvanjske cijene tada izvanjske određuju unutarnje cijene i točka. Kako su porezni sustavi ostali najmanje određeni izvanjskim to porezi postaju jedini relevantni instrument nacionalne ekonomske politike. Upravo zato godinama „trubim“ kako valja poreznoj reformi pristupiti kao ekonomskom problemu, dok fiskalne i socijalne valja derivirati iz ekonomskih ciljeva.

Na kraju Hrvatska je u bivšoj državi bila lokomotiva, a danas je vagon na sporednom kolosjeku. Tako sam više puta započinjao/završavao komentare glede neprimjerene ekonomske politike. Mnogi su moje riječi tumačili kako nema pomoći Lijepoj našoj. Međutim, to nije nikad pa ni danas bilo moje mišljenje, nego upravo suprotno. Mišljenja sam da postoji značajna argumentacija koja nedvojbeno ukazuje da postoji osnova nadati se boljem sutra. Bolje sutra ne dolazi samo od sebe, bolje sutra valja izboriti. Greške i propuste valja jasno iskazati i to ne da bismo se bavili prošlošću, što će doći na red, već kako bi bolje sagledali što nam je činiti. Tako smo primjerice nespremno ušli u Europsku uniju, umjesto da smo se pripremali cijelo desetljeće koliko su trajali pregovori mi smo srljali grlom u jagode. Znali smo, nema isprike, što nas čeka u EU-u. Imali smo vremena analizirati u kojim i kakvim će uvjetima djelovati hrvatsko gospodarstvo. U EU-u nitko ne tolerira neispunjenje dogovorenog.

Osnovni zadatak svake države, pa i Lijepe naše, je da brine o blagostanju svojih građana. Ukoliko to ne čini na zadovoljavjući način, građani imaju obvezu mijenjati vlast, uključivo sve oblike javnog protesta. Međutim, kako nas povijest uči, ulica i „uličarenje“ nije nikad iznjedrilo dobro rješenje. Zapravo je nasilje uvijek rezultiralo dodatnim destrukcijama, osim političara koji su inicirali događanja i dolaskom na vlast postali dobitnici. Nasilje, kad-tad, izaziva reakciju i stvari se ponovo, kao klatno, mijenjaju. Kada je zemlja u krizi, slučaj Lijepe naše, potrebno je vlast povjeriti državnicima. Javna sredstva priopćavanja nas uvjeravaju kako velika koalicija nije moguća. S tim se mogu složiti, ali tome pridodajem da postojeći akteri nisu državnici već samo političari. Hrvatska ima konstrukcijskih problema. To nas razlikuje od uređeniih zemalja. Od osamostaljenja (re)strukturiramo Lijepu našu, ali bez jasnoga cilja koji prihvaćaju sve političke opcije. Tako jedni grade, opozicija ruši i gradi svoj, ma što to značilo, sustav, pa, kad izgubi izvobe, opozicija, čije su „kreacije“ poništene, vraća „milo za drago“ i ponovo gradi ispočetka. Tako na kraju svake vlasti imamo sustav koji će nova vlast iz temelja promijeniti. Jasno, promjena sustava znači nove zakone, ali i velike troškove.

Konačno, ima nas tek nešto više od četiri milijuna. Četiri milijuna je u stanju, temeljem raspoloživih resursa, učiniti Lijepu našu daleko učinkovitijom zemljom. Trebamo samo htjeti pa ćemo ponovno postati lokomotiva ovih prostora što će imati za posljedicu povećanje blagostanja svih građana Lijepe naše.